

A sokszínűség egysége

Janus Pannonius egyik 1465-ben írt levelében – Galeotto Marziónak válaszolva – meglehetősen indignálódva reagál barátja ismételt könyvkérésére, miután az latin nyelvű könyveit szinte már „mind elhordta”. Indignálódottságát „ideológiai” mezbe öltöztetve ímígyen leckézteti Galeottót: „Mi ez a nagy és kielégíthetetlen könyvéhség, kérlek? Ezt nem vélitek tán bűnnek? Márpedig véleményem szerint mindegy, hogy erre vagy arra sóvárogsz-e mértéktelenül: egyformán bűn az! Mindegy vétkezik a lélek, ha mértéken felül gerjedezik.”

A levél a pécsi *Csorba Győző Megyei Könyvtár* kiadásában megjelent *A könyv- és könyvtárkultúra ezer éve Baranyában* című kiadványban olvasható, amely – mondjuk ki mindjárt – tartalmában és megjelenési formájában egyaránt rangos, az ünnephez méltó millenniumi könyv. Szerkesztői (*Boda Miklós, Kalányos Katalin, Surján Miklós és Tüskés Tibor*) természetesen negligálták Janus mester fönti intelmét, és kiadványukban csupa „könyvéhs” (= bűnös) emberrel foglalkoznak, méghozzá egyértelműen pozitív beállításban. Mint akik tudják: a nagy humanista idézett sorai tulajdonképpen a manapság a magánkönyvtárak polcain elhelyezett táblácskák rövid feliratát – „könyvet még neked sem adok kölcsön” – előlegezik meg.

A könyv címének első olvasásakor egy pillanatra azért eláll az ember lélegzete: hogy ti, hogyan férhet bele ezer esztendő egy 315 lapos könyvbe, illetőleg mi az, ami az ezer évből mégis befér; majd pedig a gyanakvás is fölébred: valóban ezer-e az ezer év? Kételyeink és gyanakvásaink eloszlatását azonban már a rövid, tárgyyszerű és rokonszenvesen szerény szerkesztői előszó megkezdi. Mindenekelőtt megtudjuk belőle az egyik legfontosabb dolgot: azt, hogy nem az ünneplés kedvéért sebtében készült protokolláris írásokból, hanem elmélyült, kiértelt – s túlnyomórészt már különböző helyeken megjelent – tanulmányokból, illetve forrásrészekből kronologikus rendben áll össze a kötet. Amikor pedig ellapozunk a 11. oldalig, arra is megkapjuk a választ, hogy valóban ezer-e az ezer: az első közölt dokumentum, a pécsváradi apátság javainak összeírását tartalmazó oklevél kelte ugyanis 1015. (S még ha a jegyzetek el is árulják, hogy XII. század végi hamisítvánnyal van dolgunk, azt is megtudhatjuk, hogy az összeírás *adatai* igenis lehetnek XI. századiak.) Baranya „könyvtárügye” tehát – ez oklevél tanúsága szerint – „1 bibliotékával (= bibliával), két kötetben, 4 nocturnalissal, 5 antifonáriummal, evangéliummal felszerelt 2 lekcionáriummal, 6 misekönyvvel, 4 zoltároskönyvvel, 5 graduáléval, 2 regulával, 2 keresztelési szerkönyvvel, 2 glosszagyjteménnyel és a 40 homíliát tartalmazó könyvvel” vette kezdetét – mondjuk nyugodtan: ezer éve.

A tanulmánygyűjtemény úgy áll össze, mintha a szerkesztők eme első dokumentum minősítő megállapítását kívánták volna mindvégig szem előtt tartani: a könyveknek „nagy tekintélye ragyog Isten egyházában.” E gondolatot megerősítendő – s talán az írások tudományos tárgyilagosságát finoman ellenpontozandó – mind a négy nagy szerkezeti egység (A középkor és a reneszánsz századai, a 18.,

a 19. és a 20. század) bevezetőjeként egy-egy szubjektívabb „könyves” vallomást közölnek (*Csorba Győző* verse, *Tüskés Tibor* és *Hamvas Béla* esszé-részlete), s hasonló hangvételű írások olvashatók a könyv záró részében is: egy újabb Csorba Győző-vers, valamint *Kovács Sándor Iván* utószóként funkcionáló élvezetes és gazdag esszéje, amelyet a 3K olvasói májusi számunkban már olvashattak.

A színvonalas szakszerűség és „a könyv tekintélyének ragyogása” mellett a kiadvány harmadik jelentős érdeméért a sokszínűséget, sokoldalúságot kell kiemelnünk. Azt, hogy a könyvhöz, könyvtárhoz kapcsolódó és kapcsolható majd minden terület megjelenik vagy legalább felvillan a gyűjteményben: festett kéziratok és ősnymtatványok bemutatása (püspöki könyvtár), a könyvkiadás történetének néhány fejezete (a Danubia Könyvkiadó Rt. és a Pannónia Könyvek 15 éve); a nyomdásztörténet egy alakja (a 18. századi Engel János József); pécsi lapok, folyóiratok működése (a Symposium és köre, a Minerva s az 1848-ban két számot megért Pécsi Tárogató) – és persze megidéződnek nagy könyvtárteremtők és könyvtárosok (Klimó György és Szepesy Ignác püspökök, Koller József, a „tudós prépost”, Várkonyi Nándor, Csorba Győző) meg nagy könyvgyűjtők és könyvtáraik (Kelemen Mihály, Mátyás Flórián – s természetesen az elsők egyike, a már említett Janus Pannonius). A nyilvános könyvtárak közül a legsokoldalúbb képet kétségkívül a Klimó-könyvtárról kapjuk (öt írás foglalkozik vele), s a 18. századi fejezet egyenesen „A Klimó nevet halhatatlanítani” címet viseli. Érdekes adalékokat olvashatunk azután az 1886-os *Hivatalos statisztikai közlemények*ből a pécsbányatelepi Dunagőzhajózási Társulat fenntartotta népkönyvtárról, képet kapunk a dualizmus kori pécsi börtönkönyvtárról, az ingyenes népkönyvtári egyesület századeleji tevékenységéről, a városi közművelődési könyvtár megszervezéséről, valamint a Pozsonyból 1921-ben áttelepített egyetem könyvtárának kialakításáról. És persze összefoglaló áttekintést Baranya megye könyvtárügyének utolsó fél évszázadáról a témában bizonyára legilletékesebb szerző, *Román Lászlóné* tollából.

Gondolom, e pusztá felsorolásból is érzékelhető az, ami olvasás közben teljesen egyértelművé válik, hogy ti. ez a sokszínűség valójában egyetlen nagy egység különböző oldalait jelenti: a (legalábbis) napjainkig alapvető kultúrahordozó, a könyv megszületésének, létezésének és használatának a történelmi korokon áthúzódó változásait – és lényegi azonosságát. Ezért és ettől a szemlélettől lesz egységes maga a kiadvány is. S elismerés illeti a szerkesztőket azért a gondos munkáért is, amellyel összegyűjtötték, kiválogatták a kötet anyagát. Nemcsak az első részben szerepeltetett, forráskiadványokból kigyűjtött levelekre, oklevél- és alapítólevél-részletekre gondolok, hanem a részint régi, részint kisebb szaklapokban „rejtőzködő” írások felderítésére is. (A legrégebbi tanulmány 1909-es keltezésű!) Az egy kötetbe gyűjtésnek ugyanis éppen az az egyik nagy jelentősége, hogy a szűkebb szakma után most a szélesebb nyilvánosság is megismerkedhet velük. A másik pedig természetesen az, amit a szerkesztők maguk is remélnek: hogy egy bizonyos folyamatrajzot, történelmi fejlődésvonalat kínál az olvasónak Pécs (és Baranya) kultúrájáról. Vagy – s ezért talán a helybeliek is megbocsátanak – a magyar kultúra egy gazdag szeletéről. Amelynek megismerése – millenniumi „ajándékként” – talán egy lépéssel közelebb visz bennünket a józan önértékeléshez és önbecsüléshez is: ahhoz, hogy a gyakran mesterségesen is táplált kisebbségi érzéseinkből ugyanúgy kikeveredjünk, mint az erre válaszul „föl-fölhorgadó” kivagyiságból.

A kiadvány nagy számú szerzőgárdát – 26 személyt – vonultat föl. Köztük – a már közben említettekén kívül – országosan ismert tudósok (*Belia György, Csapodi Csaba, Tordai Ányos*) éppúgy szerepelnek, mint tudós, illetve egy-egy témakörben elmélyedt vagy egy-egy témára alkalmilag „ráharapó” könyvtárosok (*Berkovits Ilona, Boda Miklós, Fényes Miklós, Huber Kálmánné* stb.), helytörténészek.

Úgy hiszem, az eddig elmondottak választ adtak a kezdeti kérdésre: mi az, ami az ezer évből mégis belefért a könyvbe. S ahogy a szerkesztők az előszóban elmondják: céljuk volt az is, hogy a tanulmánygyűjtemény kirajzolja a hiányokat, a feltáratlan területeket, és további munkára ösztönözzön. Bizton reméljük, hogy ezt a szerepét is be fogja tölteni. S noha tudjuk, hogy számos fontos és részletkérdés feltárásával gazdagítható még Pécs városának kiemelkedő – és a könyvben is jogosan kiemelt – könyv- és könyvtártörténeti képe, a „fájóbb” hiányokat a baranyai – a megyei – területen érezzük. Így csak biztatni tudjuk az egyes települések könyvtárosait akár a saját feltáró munkára, akár más – helyi vagy elszármazott – értelmiségiek munkára serkentésére. Egy következő, hasonló színvonalú tanulmánykötet érdekében – amelynek kiadásával nem kötelező megvárni a következő ezredfordulót.

Sz. Nagy Lajos

A sajtótörténet-írás nehézségei

Batári Gyula országosan ismert művelődéstörténész. Ilyenként tartja számon nemcsak a lexikonirodalom, de a művelődéstörténet iránt érdeklődő nagyközönség is. Legsajátabb, láthatóan a legnagyobb kedvvel űzött műfaja a magyar kultúra nagyjainak olvasmányélményeit feltáró írásmű. Kortársakkal, közöttünk élőkkel interjúkat szokott készíteni, megfaggatja őket arról, mit, kiket olvastak gyermekségükben, leendő pályájukra készülöben, mit a szakmához, mit könyveik megírhatóságához, mit relaxálандó, mit hobbiból, mit szenvedélyből, mit „musz” feladatként stb. Nehezebb helyzetben van, amikor elhalt, esetleg századokkal korábban meghalt jelesek olvasmányaira kíváncsi. Ám furfangos módon őket is ki tudja kérdezni. Kérdéseit a forrásokhoz, megjelent művekhez, visszaemlékezésekhez, a biográfiaikhoz intézi, és azok – úgy tűnik – készségesen válaszolnak is a kutakodónak. *Írók könyvek közt, Írók és könyvek* címmel kötetei jelentek meg Batári Gyulának, de nemcsak írók olvasmányai foglalkoztatják. Jó néhány ilyen írását, interjúját egyelőre csak folyóiratok bekötött évfolyamai őrzik (köztük a 3k-éi is). Második műfaja a sajtótörténet. Nemcsak a szűkebben vett szakmában ismerik *A természettudományi folyóirat-irodalom kezdetei Magyarországon, A tudományos szaksajtó kialakulása* című munkáit. Most szintén sajtótörténeti munkával jelentkezett a szerző, azokat az írásokat gyűjtve kötetbe, amelyeket a külföldi magyar sajtóval foglalkoznak. A karsú tanulmánykötetben olvashatunk az első amerikai magyar hírlapról, az amerikai magyar kivándorlók sajtójának kialakulásáról, az *Amerikai Magyar Népszaváról*, az ugyancsak amerikai *Berkó Képes Újságjáról*, a *Párisi Magyar Értesítőről*, az első bukaresti magyar nyelvű hírlapról, stb. A legtöbb esetben igazi felfedezésekről

van szó. Felfedezésről akkor is, ha összefoglalások, bibliográfiák regisztrálták már az adott periodikumot, hisz Batári Gyula mélyebbre ás. Nemcsak a legfontosabb sajtótörténeti adatszerűségeket hozza tanulmányaiban, de fontos információkkal szolgál a lapok keletkezésének okairól–körülményeiről is, a szerkesztők–szerzők személyéről, mintavételszerűen (hosszabb idézetek segítségével) betekintést nyújt a lap stílusába, hangvételébe, jellemző tematikájába, sőt – külön öröm ez mindenki számára – a kötet végén címlapképeket is sorjáztat, szó szerint is képet adva az adott sajtótermékről. Hasznos, fontos, a legkülönbözőbb témák iránt érdeklődő olvasók (így a magyar kultúrhistoria, a magyar migrációtörténet, társadalom- és politikatörténet, sőt mentalitástörténet iránt érdeklődők) számára vonzó kiadványról van tehát szó, amelynek hozadékát persze elsősorban a hungarikakutatás gyümölcsöztetheti. A recenzornak mégis vannak bizonyos hiányérzetei. És elsősorban ezért is hivatkozott röpké beszámolója elején Batári Gyula legkedvesebb művelődéstörténeti műfajának termékeire. Mert a sajtótörténet rég kinőtt immár azok közül a keretek közül, amelyeket a múlt század harmadik harmadának szorgos fakticistái építettek a számára, és nemcsak elindult, immáron jó ideje meg is érkezett oda, ahol, legnagyobb mai művelői közül néhánynak a nevét említjük csak, Vekerdi László, Németh G. Béla, Monostori Imre munkáiban láthatjuk, tanulmányozhatjuk. Ehhez a típusú sajtótörténet-íráshoz Batári Gyulában is megvan az ismeretanyag, a felfedező szenvedély, még az írniudás is. Talán nem tévedünk, ha úgy gondoljuk, csak az a sémákat elvető bátorság hiányzott ezúttal és ebben a műfajban, amelyről oly szép példát adott olvasmánykutató írásaiban a szerző. Részint az egyes sajtótermékek „kontextusára” lennének sokkal kíváncsiabbak szinte minden esetben (mondjuk azon a nyomvonalon, amelyet ki is jelöl Batári, például e lapok szerzőinek–szerkesztőinek nyelvtudására utalva), részint azt szeretnénk (bár tulajdonképpen ez is a kontextushoz tartozik, természetesen egy egészen másféléhez), ha a tárgyalt sajtótermékek egy olyan háttér-információs anyag horizontjában pertraktáltatnának, amely módot adna–adhatna bizonyos komparatív műveletek elvégzéséhez, távlatilag az oly igen hiányzó – és persze tárgyspecifikus – laptipológiához. Egy könyv megítélése kapcsán – közhely – a vállalt feladat mércéjét kell persze alkalmazni. Ezt a mércét Batári munkája mindenképp megüti. Mi azonban többet, mást (is) szeretünk volna. Erre épp Batári Gyula egyéb dolgozatai jogosítottak fel. (VK)

[Batári Gyula: Fejezetek a külföldi magyar sajtó történetéből (1853–1920). Az Országos Széchényi Könyvtár füzetek 12. Bp., 1999.]

Checkpoint®

Hogyan védhetjük meg a könyvtári állományokat?

A könyvek lopások elleni védelmére a Checkpoint által kidolgozott könyvtár-védelmi rendszerek alkalmazása jelenti a leghatékonyabb megoldást. A papírvékony biztonsági címkék, melyek a védendő állományokra kerülnek, a kijáratnál elhelyezett antennák között áthaladva jelzést adnak.

A biztonsági címkék nyomtathatók, rajtuk olyan információk helyezhetők el, melyeket a könyvek egyszerűbb kezelésére lehet hasznosítani (vonalkód, leltári-, katalógusadatok stb.).

A könyvtárvédelmi antennák rádiófrekvenciás elven működnek, ami azzal a nagy előnnyel jár felhasználóinak, hogy nem alakul ki detektálás nélküli holt-tér, mint a mágneses rendszerek esetében.

Checkpoint

**Checkpoint Systems Hungary
Kft.**

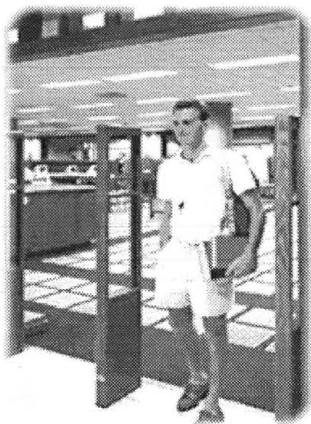
Budapest 1155

Dembinszky u. 1

Tel.: 06 1 30 50 100

Fax.: 06 1 30 50 101

www.checkpointssystem.com

Tökéletes védelem
és elegáns megjelenés

